

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՒԱ ՇԱԲԱԹ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1861

ԹԻՒ 662

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱ, 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

Մեր նախնիքները Տեսութեանը մէջ զորոյցեցին թէ իտալիոյ բարձրագոյն շահագործող մասին Ռաթագիլին Փարիզ երթալուն նպատակը ուրիշ բան չէ, այսինքն միայն աշխատիլ համազեւրու զՎաղղիոյ կառավարութիւնը՝ որ իւր զօրքը քաջէ Հռոմէն և շուտով վախճան մը տայ Հռոմէական խնդրոյն։ Ի՞նչքան նաեւ թէ Նաբոլէոն կայսրը միայն չունի ամենին Հռոմի նը. կատմամբ բռնած իւր քաղաքականութիւնը փոխել և կողմէ այժմեան վիճակին մէջ անփոփոխ թողուլ Հռոմէական խնդիրը մինչև որ ժամանակիս պարագաները ուրիշ յաջող դարձուած մը ընդունին ի լուծումն այս դժուար խնդրոյն։

Փարիզի Ինքնի օրագրիւր, որ կէս պաշտօնական թերթ մը կը համարուի, մօտերս երկար յօդուած մը հրատարակեց այս խնդրոյն վերջոյ Վաղղիոյն ի Հռոմ վերադարձով։ Այս յօդուածոյն մէջ, որուն թարգմանութիւնը մեր ընթերցողները պիտի տեսնեն ներքոյ Վաղղիական տեսութեանս վերջը, յայտնապէս բացատրուած է Վաղղիոյ քաղաքականութիւնը և Նաբոլէոն կայսրը որոշումը հռոմէական խնդրոյն համար։

Այս խնդիրը ի կախ թողալով այժմ, Վաղղիոյ կառավարութիւնը միայն ունի, կրտսն, բախտաստութիւններ բռնալ Աստուծոյ կառավարութեանը հետ ի մասին վաճառման Վենետիկոյ։ Թէպէտեւ Վաղղիան ի շնորհս իտալական տէրութեան, այս բարեկամական միջամտութիւնը յանձնառու եղած է. սակայն առանց յայտնուելու որ իւր ջանքը պիտի պահուի, բոտ որում կը հաստատեն թէ Աստուծոյ այժմեան քաղաքականութեանը բոլորովին գէժէ Վենետիկը կամաւ յանձնել իտալիոյ տէրութեան ձեռքը, թէ և մեծ գումար մը հատուցանելու խօսք կըրորուի, կամ ուրիշ ընդարձակ երկրի

մը հետ փոխանակելու առաջարկութիւն կըրայ։

Ստորոգել այն է որ այսպիսի կարգադրութեան մը վրայոք մօտերս զանազան խորհրդածութիւններ կը հրատարակուին։ Կարգիւր լրագրութեց մէջ, սակայն առայժմ այս բանին յաջողութեւ համար հաւանականութիւն մի չտեսնուիր։

Վաղղիոյ բարձրագոյն ամսոյ ճիշտ բացուած պիտի ըլլայ. ուր առջին նիստերուն մէջ դրամական կարգադրութեանց վերաբերեալ ծանրակշիւ առաջարկութիւններ պիտի ըլլան և պիտի բնութենան թէպէտեւ պաշտօնէից ժողովոյն մէջ գլխաւոր փոփոխութիւններ ըլլալու ձայն մը տարածուեցաւ. այսու ամենայնիւ հասարակորէն կը կարծուի թէ մինչև մօտ Ռաթագիլին Փարիզէն վերադառնալը նոր տնօրէնութիւն մի պիտի չըլլայ այս գործոյն նկատմամբ։

Վաղղիոյ նախագահ մօտիւ Ռիբազըլին, որ Վաղղիոյ կառավարութեան համակրութիւնը չունի, պիտի հրաժարի, կրտսն, իւր պաշտօնէն, զինի հրատարակելու տմեն դեպքանական թղթերը և պաշտօնական գրութիւնները ի մասին հռոմէական խնդրոյն։

Արդարութեան պաշտօնէոյ մօտիւ Վինկէթին Նաբոլէոնի գնաց. ուր անմիջապէս յանձնաժողով մը հաստատեց քննելու և բարեկարգելու համար յիշեալ նահանգին դատաստանարանները։

Նաբոլէոնի զինուորական և քաղաքական վերին կառավարութիւնը Վաղղիոյ կառավարին յանձնուեցաւ փոխանակ Չիլարիի զօրապետին։ Կայծայր յաղթող զինուորակներ Նաբոլէոն մեկնելէ յառաջ որոշուած յայտարարութիւն մի ըրաւ. «Եստա՞նութիւնը որով պատուէցիր զիս՝ ըսաւ, անջնջ ի կերպիւ տպաւորեալ է սրբաւոր մէջ, ուր կը մնայ իբրեւ վարձատրութիւն իմ տկար ծառայութեանցս. վարձատրութիւն, որ մեծագին է յոյժ իմ աչացս առջև և զոր ոչ ոք կառավարութիւն ոչ կրնայ տալ և ոչ կրնայ նսնուլ, Կըմեկնիմ հանգարտ սրտիւ ի մասին

ձեր ապագայ կացութեանը. վասնզի իմ յաջորդս Վաղղիոյն ազատութեան է. Թէպէտեւ համարուեմ և բարեկամութիւնը զորս կըցաւ ազգեւ ինձ, կըստիպեն զիս խօսիլ անոր վրայոք. սակայն Վաղղիոյն ազատութեան համար շատ մեծ է և իտալիան զինքը քաջ կը ձանձնէ. անոր համար իմ տալու գովեստներս անօգուտ են։

Ինչպէ՞ք Նաբոլէոն, հրաժարական ողջոյն կուտամ ձեզ սիրալիր զգացմամբ և մեծ երախտագիտութեամբ, հրաժարական ողջոյն մըն է այս որ ի խորոց սրտի կըրգիս»։

Ահա ստատեն թէ Նաբոլէոն նախորդ թագաւոր Փրանչիսկո Նիկոլոյի շուտով պիտի մեկնի Հռոմէն և Վենետիկ պիտի երթայ բնակելու։

Յիշեալ թագաւորին Հռոմէն մեկնելու մեծ օգուտ պիտի ընէ հանգարտութեան և իտալադութեան և ոչ քան զիս հաստատուելուն հարաւային իտալիոյ մէջ։

Վաղղիոյ թեան միջոցները անօգուտ ըլլալով Աստուծոյ կառավարութիւնը վերջապէս արտաքայ կարգի սաստիկ կարգադրութիւններ որոշեց ընդդէմ Հռոմէականացւոյ։ Աստուծոյ կայսրը յատուկ հրովարտական մի, որ ի 5 նոյեմբերի ըստ նոր տուածին, հաստատեց զհիշեալ կարգադրութիւնները, յայտնելով թէ ամենին միտքէն չանցնիր Վաղղիոյ կառավարութեան կանոնաց հակառակ վարուիլ, այլ կողմէ ստիպել զՀռոմէական որ իւր հնազանդութեան պարտքը ձանձնէ։

Այսպէս կան այս հրովարտական տնօրէնութեանցը համեմատ, թագաւորական տեղակալութեան ժողովը լուծուեցաւ և Նաբոլէոն կամը Հռոմէական կառավարիչ անուանեցաւ։

Յիշեալ կամը, որ ազգաւ Վաղղի և մեծ զօրապետ է, իւր պաշտօնը սկսելու ժամանակը տեսնախօսութիւն մի ըրաւ Վենետիկ թագաւորական կառավարութեան ժողովոյն մէջ։ Այս առնախօսութեան, զոր լրագրոյս միւս երեսը կը հրատարակեմք, մեր ուշագիր ընթերցողները

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՐԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆ

«Մանուկ եւ Յարութիւնեան Ուսումնարանին»
Իրաւիլայ՝ Կառուցելոյ ի 26 Անգոստոսի 1855:

ԻՒՏՈՒՄՆ

Երկու եւ միջոցք ապահովելու ամբողջութեան ի հայրենեաց տարազիր ազգի միւր, որպէս զմեր, ձգելոյ ի մէջ օտարազգաց։ Արօն եւ լեզու։ Վերջինն զօրաւորապէս անշուշտ համարեց ընդ ամենայն ժողովուրդս, բայց ընդ մեզ միմայն միջոց, և առ այս ձեռնարկութիւն պէտք չեն մեծի փաստից։

Վրանգի հաւատակից գտեալ մեր ընդ ազգին ընդ Վրիստոնեայս, յորոց միջին արկեալ իցէ զմեզ բաղդը ըչ խորիմք ի խնամութիւնս մասնելոյ ընդ նոսա, և ի պատրաստակամ ընդունելութեան ամենայն ծիսից, սովորութեանց և վարուց քաղաքավարեալ աղբիւն, այն ինչ զաւակունք մեր ընդ կաթին ուսեալ զերզուն ձայնալիս, կամ երկրին ծննդեան և ապա սնեալ յաւելու իմ յընդարձակութիւնս օտարին, զուրկ զլիւծին ի գարուցեան ազգային առ ի չղոյէ ազգային դպրոցի, և զինչ ապա . . . ընդ նոսա վարձան առնու կիսամնաց ազգութիւնն։

Չկարծուիցիմք յիբաւի ազգու օրինակի, իբրեւ զաչ արկեալ յաշխարհ Հօլանտայ՝ տեսանիցիմք անդ կայեալ տալիսին զտարան անորոք, և զերկեղեցի Հայոց խոնարհեալ ի մշտնջենաւոր վկայս վասն կորստեան երբեմն անդ եղեալ Հայ ժողովրդեան։ Այն և ի

Գերմանիա, ուր գաղթեցան հաղարարք յազգէ մերմէ և անհետ եղին։ Սկիւն իրի խմբին Հայոց՝ որ աստ ի Զաւալ պանդխտեալ, քաջ իսկ զղացեալ ամենամեծ և անժխտելի կարեւորութեան ազգային Ուսումնարանի միւր աստ, որքան առ բնական տեսչ և օգուտ հրահանգելոյ զմանկունս իւրեանց ի լեզուն սեփական, նոյն և առ դառաջս ունելոյ մօտակայ վտանգի կորստեան նորին յայտմ օտար աշխարհի ի վերոյ գիտեալ պատճառաց, զեռանդն յանձին կրեալ հայրենասիրութեան փութայ կառուցանել զայս դպրոց, նազի հաճութեամբ զի ի հասուն ժամու բարեաւաճելոյ ազգայնոց ի քաղաքիս։

Արդ՝ վասն յաջողման ազգաշահ և ցանկալի գործոյ պարտաւոր համարիմք զմեզ յաւելտ պաշտպանութեան և վեհանաճական ձեռնադրութեան երկուց արժանապատիւ անդամնք մերս փոքր խմբի, այն է բարեւոր ազգայնամ տիկնացն քերց հարազատից Տիկին Մարիամայ Զ. Յարութիւնեան և օրիորդ Թագուհւոյ Մանուկեան. առանց որոյ անտարակոյս խոստովանիմք զի չէր հնար ի գլուխ հանել զայս կենսաւ ազգին առաջարկութիւն։

Յայտմ Ուսումնարանի դաստիարակութիւն հայերէն լեզուին պարտի լինել առաջին հոգ և նպատակ սակայն և այնպէս կըրորութիւն եւրոպական լեզուաց հարկաւոր յոյժ համարեցի մշտապէս իբրեւ պիտանի և սատարիչ կատարեալ հրահանգութեան։

ՎԵՆԵՐԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչհանուր կառավարութիւն Ուսումնարանին

տացի ի ձեռս երեք կառավարաց, որք քուէարկուութեամբ ընտրեցին յընդհանրական ժողովի։

2. Պարտականութիւն կառավարացն եղիցի նախ հոգ տանել զի կարգ և կանոն հաստատեալ վասն դպրոցին ի գործ դիցին ուղղապէս և անթերի, և ջանալ յամենայնի զօգուտ նորա յառաջացեցանել ի վարումն պաշտման իւրեանց։

3. Բաց ի պատահական ժողովոց ի հասարակութեան ըստ պահանջելոյ կարեւոր պատճառաց, դուրս ելանք նաեւ ընդհանրական ժողով յամենայն տարւոյ յաւուր հաստատութեան ուսումնարանին, այն է ի 26 Երրորդում Անգոստոս ամսոյ և ի տարեկան ժողովի անդամներ ի մանարացեան կառավարիչք զլիւս կատար ծանօթութիւնս բովանդակ գործառնութեանց նախընթաց ամիս, սահմանեցին ի հարկաւոր դէպս նորանոր կարգադրութիւնք հայեւոյ յօդուտ ուսումնարանին, և ընտրեցին (քուէիւ) նոր կառավարիչ փոխանակել երրորդ կառավարչին. որ առցէ զտեղի երկրորդին, և երկրորդն զառաջնոյն, և սա զազաւրեցի ի պաշտօնէն։

4. Երրորդ կառավարչին եղեցի վարիչ կառավարիչ, որոյ պաշտօնն լիցի մեծաւ աշխարհութեամբ խնամ տանել և մտադիր լինել առօրեայ կամ անմիջապէս գէպ եկեալ գործոց վերաբերելոց սուսումնարանին, որպէս և ի կարգի ունել միշտ զձախն, և զայլ առանին իրողութիւնս դպրոցին, և միով բանիւ, տեսանել զի ամենայն ընթացք նորա համաձայն դնան կարգադրութեանց նորա։

5. Բաւական համարեցի ձեռնադրութիւն վարիչ

կրնան նոր տեղեկութիւններ ստանալ Հոռոտի
բնակիչի պաշտօնական կապուածութեան վրայ : Բայց
Հոռոտի բնակիչի մէջ զինուորական դատարանա-
րաններ կազմակերպուած են . ուր պիտի քննուին և
պիտի դատուին ամեն յանցանքները և ոճիրնե-
րը որ կը գործուին ընդդէմ հասարակաց բարե-
կարգութեան՝ ընդդէմ մանաւորաց և ընդդէմ
անշարժ ստացուածոց :

Կայսերական այս տնօրէնութիւնը տխուր ազ-
դեցութիւն մի բրաւ սահմանադրուած հաս-
րակութեան վերայ . քանզի կրնայ վտանգաւոր
հետեւութիւններ ունենալ նորահաստատ Սահ-
մանադրութեան և կայսերութեան ուրիշ ազա-
տութեանց համար :

Աստիճաբար կայսերական դահլճին բարեկամ
օրագրութիւնները կաշխատին հասարակութեան
սիրտը հանգարտեցնելու այս բանին վրայ :
«Ստոյգ է որ, կրնայ կաշխատել զայն զօրագրութեան
կառավարութիւնը պարտաւորեցուտ արտաքին
կարգի միջոցներ ձեռք առնուլ . սակայն համազ-
եալ եմք թէ ամենին միտք չունի միտք մը
պատճառել Սահմանադրութեան . քանզի Սահ-
մանադրութիւնը մեր փրկուէտ յոյսն է այժ-
մեան փոթորիկներուն մէջ . ուստի պէտք է որ
անարատ պահման զայն եթէ չեմք ուղի որ
Աստիճաբար ծանր վտանգներու մէջ իյնայ» :

Ահա ասիկա Բաբի օրագրոյն յօդուածը . որուն
վրայօր յիշատակութիւնը բնաւ եմք մեր Բաբի
քական տեսութեանը մէջ .

Իտալիոյ բարոյամբներն մեծագոյն նախագահին ներ-
կայութիւնը ի Փարիզ՝ հասարակաց ուղղորդութիւնը
նորէն դարձուց ի վերայ խնդրոյ միոյ , որ երկու տա-
րիէ հետեւ անկապար կըլնուի եւ որուն յոռու մեր
ժամանակին ամենէն դժուար եւ ամենէն վտանգաւոր
բաներէն մէկն է : Գաղղիան արդեօք Վիքթոր — Էմիլ
նուա՞յ բազաւորին կառավարութեանը պիտի յանձն
գնայ իրաւապաշտ իտալիոյ կամ արդեօք պիտի շարու-
նակէ զինու. գործքեամ պաշտպանել Հոռոտի սրբա-
զան Փանանայապետին անկախութիւնը : Ան ալ եւ
խնդիրը , գոր մօտի . Ռաբացցին ուզեց պարզել իւր
խօսակցութեանցը մէջ , գոր ունեցաւ Նաբոլէոն կա-
մար հետ եւ անոր նախարարացը հետ : Մեր ընդու-
նա՞ծ հաստատուն տեղեկութեանցը նայելով , իշխեալ
քաղաքագետ իտալացի պաշտօնակալը այսօրուան օրս
տարակոյս մը չունի այս գործոյն վրայօր եւ իւր
բարձր իմաստութեամբը աղէկ իմացաւ զպատճառ-
ները , որոց համար Գաղղիոյ կառավարութիւնը պար-
տաւորեալ է տարանայն ըլլալ Դուրիսիոյ դաճիմին
հետ ըստ այսմ մասին :

Գաղղիան բոլոր տուաւ որ Իտալիոյ միաւորութիւնը

կառավարչին ի տոմսակ հատուցմանց աշակերտաց ,
նոյապէս և ի համապատասխանիս մտից և ելից ման-
կանց . այլ եթէ դիպեցնի խնդիր ինչ արտաքին սո-
վորական ընթացից պարտ է նմա տնօրինել զայն
խորհրդակցութեամբ և հաւանութեամբ միւս երկու
պաշտօնակալաց իւրոց :

6. Ի վերջին շարքի աւուր ամենայն ամսոյ հան-
դիպեցնի երեք կառավարչիքն ի միասին առ ի վե-
րահասութիւն համարոց , ելեմտից և ամենայն գոր-
ծառնութեանց եղելոց ի նմին ամսոյ ընդ տեսչու-
թեամբ երրորդ կառավարչին , նաեւ առնել տնօ-
րէնութիւնս և որոշմունսն սեկից կարեւոր առարկայից
կամ բարեկարգ առաջարկութեանց , ուր եթէ պա-
տահիցն անմիաբանութիւն ի կարծիս նոցա վճա-
րեցնի երկուցունց կարծեօքն ընդդէմ միոյն :

Բարոյակալութիւն օրական աշակերտաց :

7. Ամենայն թուղթ վասն ընդունելութեան աշա-
կերտաց ուղղեցնի առ կառավարչիս ուսումնարանին ,
նշանակելով անդ զանուն , զհասակ նոցա . և զայլ
հանգամանս եթէ իցեն հարկաւոր ի ծանօթութիւն :

8. Հասակ նոցա մի՛ լիցի ի խոնարհ քան զհինգ
ամ . և մի՛ աւելի քան զհնգետասան : Սակայն ի
պահանջել հարկին՝ կառավարչիքն ունիցին իշխա-
նութիւն ընդունել զաշակերտս յաւել կամ պակաս
հասակաւ ըստ հանդամանաց :

9. Պահանջի յաշակերտաց մշտապէս յստակ և
մաքուր զվեստուք դալ ի գպրոց :

10. Իբրեւ դէպ լիցի յաշակերտաց ունեք բացա-
կայել ի գպրոցէն յաւուր ուսման՝ զբաւոր ծանօ-

կագմութի , առանց կատարելապէս հաւատարմաւոր
յաջողութեան : Բայց երբոր ազգային շարժումը յա-
ռաջ կերբար եւ կըլնուէր զԹերակղզին , Գաղղիան
ոչ իւր ակործանին եւ ոչ իւր համակրութեանը խոր-
հուրդ հարցուց , այլ ուզեց յարգել զանկախութիւնը
գոր տուած էր իտալացոց : Ուստի Բիւնոնքի կա-
ռավարութիւնը կարող եղաւ ազատաբար իւր տերու-
րեանը հետ միաւորելու Ռոսկանայի Մեծ—Դքսու-
րիւնը , Բարման , Մոնեման , Ռոմայն եւ Մարչ կոչ-
ուած նահանգները , Օմպրիան , Սիկիլիան եւ Նաբո-
լին : Այս դեպքերուն մէջ գործ մը չունէինք ընելու .
վասնզի Գաղղիան պաշտպանելու պաշտօնն եւ պարտ
մը չունէր այն կառավարութիւնները որոնք չէին գի-
տեր կամ չէին կրնար ինքզինքներին պաշտպանել :

Բայց այնպիսի կէտ մը կայ , ուր իտալական շար-
ժումը Գաղղիոյ օգտին դիմ կըպատանէր եւ ուր պէտք
էր որ իւր ընթացքը դադարեցնէր : Այս կէտը Հոռոտն է :
Տասնեակու տարիէ ի վեր յիշեալ մայրաքաղաքը
կըզտնուիմք . եւ պէտք է նշանակել աստուան քէ
Հասարակապետութեան ժամանակը . եւ Գաղղիան
գորպէս իւր կառավարութեան ատենը սկսաւ Հոռոտի
գրաւումը : Պապութեան անկախութիւնը երբոր վեճի
ներքեւ ինկաւ Իտալական Թերակղզոյն դեպքերուն
մէջ , Գաղղիան , նոյն իսկ հասարակապետական
Գաղղիան , հասկեցաւ քէ ինքը պարտաւորութիւններ
ունի կատարելու ստիպեալ յամենայն աւանդութեանց
պատմութեան իւրոյ եւ իւր ազդեցութեան ամեն հար-
կաւորութիւններէն : Ուստի իւր գործընդերը շուտով
զայցին քահանայապետական երկիրը՝ պահպանելու
համար , պապութեան խնդրոյն մէջ , իւր քաղաքա-
կանութեան հիմնաւոր մէկ կէտը : . . .

Նաբոլէոն կայսրը , 1859ին , շատ աղէկ հասկնա-
լով Գաղղիոյ պաշտօնը , ամենէն չուզեց բաժանե-
լու երկու ահաբանելի բաները . այսինքն Իտալիան
եւ պապութիւնը : Հաստատուն պահելով զինուորա-
կան գրաւումը գոր հասարակապետական Գաղղիան
վճում էր . կայսրը ի կատար հասցոյց այն գործը ,
որ Հենրիկոն ջոյրորդին եւ Լուտովիկոս ջորքերաւա-
ներորդին հանձնարը շարժած էր , եւ գոր Նաբոլէոն
Առաջին վատարապետը աշխարհակալութեամբ . բայց
Նաբոլէոն երրորդ առարկական տիրապետութիւնը
կործանելով , հաստատեց զԻտալիան :

Սակայն կայսեր գործը ոչ միայն պիտի վատարա-
նար այլեւ վտանգի մէջ պիտի իյնար , երբ Իտալա-
կան ազգայնութեան վերահաստատութեան հարկաւոր-
ապէս հետեւելու ըլլար աշխարհական պապութեան
ջնջուիլը :

Պէտք է որ համարձակապէս գրուցնք քէ այս կե-
տին վերայ կայսրը երբեք տարակոյս մի չունեցաւ .
եւ Իտալիոյ պատերազմէն առաջ , ինչպէս նաեւ պա-
տերազմին ժամանակը եւ պատերազմէն ետքը միշտ
իւր ցաւը յայնեց բացայայտ կերպիւ . քէ Գաղղիան
պիտի պարտաւորի սրբազան Պապին իշխանութիւնը
եւ ապահովութիւնը պաշտպանելու . եւ անա այս ո-
րոշումն է , որ ի գործ դրուեցաւ :

Թուրքիոյ զպառնաւոր բացակայութեան անխափան
առաքելոցի առ զԼիւսուր վարժապետն :

11. Վարձ օրական աշակերտաց եղիցի ըստ ներ-
քոյ յիշեալ կարգադրութեան :

1. Իւսուցչի հասարակական վանքի լեւոյն :
Վասն միոյ աշակերտի 10 զիւլքր առ ամիսն :

« Երկուց » 18 « առեալ ի գպրոց »
« Երեց » 24 « ի միոյ անձնէ » :

Կոյնպէս և վասն ամենայն աւելի քան երեց ման-
կանց հատուցել 8 զիւլքրով , որ լիցի նուազագոյն
վարձն : Զաւելցի ի վեր յիշեալ կանոն վարձու-
հինգ զիւլքր առ ամիսն վասն իւրաքանչիւր մանկան
որ ուսանի նաեւ եւրոպացիներն :

Սահմանադրչի հասարակական :
Վասն միոյ աշակերտի 5 զիւլքր առ ամիսն :

« Երկուց » 12 « առեալ ի գպրոց »
« Երեց » 21 « ի միոյ անձնէ » :

Կոյնպէս և վասն ամենայն աւելի քան երեց ման-
կանց հատուցել 7 զիւլքրով երեք նուազագոյն վարձ
մասնավարձի : Զաւելցի ի վեր յիշեալ կանոն եւ-
կու և կէս զիւլքր առ ամիսն վասն իւրաքանչիւր
մանկան որ ուսանի նաեւ եւրոպացիներն :

12. Ուսումնարանի հոգաւոր զամենայն պէտս ուս-
մանց աշակերտացն , որպիսի են զԵրբ , Թուրքի , զԵրբ
և այլն , որոց արժէքն բերցին ի տոմսակի ամսական
հատուցման :

13. Վարձ բնակարան աշակերտաց : Եղիցի ըստ
յետագայ կանոնի :

Ստոյգ է որ մեր խրատները շատ անգամ չընդուն-
ուեցան Հոռոտի մէջ եւ Վատիկանի պաշտօնատարաց
մէջ չգտանք այն վստահութիւնը որուն վերայ իրա-
ւունք ունէինք մեր պաշտպանութեանը պատճառաւ :
Ստոյգ է նաեւ քէ բոլորովին մեծուեցան այն ամեն
կարգադրութիւնները , որոնք կրնային համաձայնու-
թիւն մի հաստատել ի մէջ Իտալիոյ եւ պապութեան :
Եւ այս բանը անշուշտ ցաւալի էր , սակայն չէր կըր-
նար ամենէնին փոփոխութիւն մի պատճառել մեր
պարտուցը վրայօր : Ի ներկայութեան այս ընդդիմու-
րեանց , որոնք միշտ կամակոր են , շատ անգամ նա-
խատական եւ երբեմն լի բռնամարտ լինէ ընելու . եր
արդեօք : Ուրիշ բան չէինք կրնար ընել . բայց միայն
այն գոր ըրինք՝ . այսինքն մեր գտնուած տեղը (Հոռոտի
մէջ) մնալ . պաշտպանել ընդդէմ որ եւ յարձակման
սրբազան պապին անբռնաբարեյի արողը եւ սպասել
Աստուծոյ ժամուն ի մասին յոռման միոյ :

Այս ընթացքը կարգադրեալ էր մեր քաղաքականու-
րեան սկզբունքէն ինչպէս նաեւ անոր ժողովներէն :
Հարկ է արդեօք փոխել այսօր այս քաղաքականու-
րիւնը . միքէ պէտք է զիջանիլ իտալական կառավա-
րութեան բաղձանացը եւ յեղափոխական կոստակցու-
րեան սպառնալեացը :

Չեմք վարանիր գրուցելու . ոչ վասն Գաղղիոյ եւ
ոչ վասն Իտալիոյ : Այս կէտին վերայ իտալական օ-
գուտը համաձայն կըզտնուի գաղղիական օգտին հետ՝
բանցի իտալիան չկրնար իւր ազգային գոյութեան
որոշիչ պայմանները գտնել բայց միայն համաձայն
եւ միաբան ըլլալով Եկեղեցոյն հետ : Եւ գիտնալ ար-
ժան է քէ պապութիւնը թերակղզոյն գլխաւոր գո-
րութիւններէն մէկն է : Երբ միաւորութիւնը կազմուե-
լու ըլլայ այսօր ընդդէմ Պապին , իտալիան իւր
պատմութեան եւ իւր քաղաքակրթութեանը դուրս
պիտի մնայ եւ իւր բարոյական ամենէն մեծ ուժը
պիտի կորուսանէ :

Գաղղիացոց ներկայութիւնը Հոռոտի մէջ , որ նի-
րակուն պաշտպանութիւն մըն է պապութեան համար՝
միայնգամայն բարոյական պաշտպանութիւն մըն է .
գոր կուտամք Իտալիային : Երբ Գաղղիան մէկ կող-
մանէ կըզսպէ գլխաւորութիւնը , միւս կողմանէ ին
բունական կուսակցութեան վնասակար գործոց առաջ-
քը կանոն : Ուստի Հոռոտի մէջ մնալով , Գաղղիան
հաւատարիմ կըմնայ իւր պաշտօնին եւ կընենալի
իւր շնորհա՞ծ քաղաքականութեանը . յորմէ ներքի չէ
իրեն խստորիկ :

Հոռոտի բնակիչի կառավարչի մարտնչական Բաբի
կոմիտէ իւր բարձր պաշտօնը սկսեալ ժամանակը
հետեւեալ տեսակաւ թուելու ըսաւ .

Մեծարգոյ ժողով Հոռոտի քաղաքական
կառավարութեան :

Վեհափառ կայսրը բարեհաճելով անուանել զիս
կառավարիչ Հոռոտի , կըփոխամ այս երկրին
վարչութեան սանձը ձեռքս առնուլ , ժամուցանելով
քէ ուրախ սրտիս պիտի ընդունիմ այն ամեն անձիքը

1. Իւսուցչի հասարակական վանքի լեւոյն :
Եւրոպացիներէն ի Դուրիսի հասարակական
Վասն միոյ աշակերտի 50 զիւլքր առ ամիսն
« Երկուց » 90 « առեալ ի գպրոց »
« Երեց » 130 « ի միոյ անձնէ »
« Զորեց » 160

Կոյնպէս և վասն ամենայն աւելի քան չորեք ման-
կանց հատուցել 40 զիւլքրով , որ լիցի նուազագոյն
կանոն : Սահմանադրչի հասարակական :

Վասն միոյ աշակերտի 40 զիւլքր առ
ամիսն , վասն երկուց , երեց կամ աւելի նոյնպէս
իւրաքանչիւրոյ 40 զիւլքրով առանց նուազման :

14. Սակայն զիւլքր ի ժամ ընդունելութեան բնա-
կաւոր աշակերտի (թէ լիւսուր թէ մասնավարձ)
հատուցել վասն իւրաքանչիւրոյ 50 յիսուն զիւլքր
վասն հանդերձարանի , սեղանի , լուսաման և մահճաց
զորս գպրոցն հոգաւոր . իսկ եթէ ծնողք կամ խնա-
մակալուք ինքնին հոգաւոր զվերջիշեալ պիտոյն
(որ պարտին համեմատ ոճոյ միւս մանկանցն լինել)
մի՛ տացի միոյ դրամ :

15. Ի թողուլ աշակերտին զգպրոցն չկարէ տա-
նել ընդ իւր զվերջիշեալ հանդերձարան և մահճան :

16. Հասակ բնակարան աշակերտի ի ժամ ընդու-
նելութեան նորա մի՛ եղիցի առաւել քան զհնգե-
տասան , և մի՛ պակաս քան զվեց ամ . միայն ի խնդ-
րել Հանգամանաց ընկալցին կառավարչիքն զնա յա-
ւել հասակաւ եթէ արժան դատեցին :

17. Թէ լիւսուր և եթէ մասնավարձ բնակարան
աշակերտը պարտին յընդունելութեան անդ բերել

որոց առ. մեր օգոստոսիս. բազմաթիւ ունեցած հաւատարմութիւնը եւ մեր հայրենեաց բարօրութեանը հաւատար ցոյց տուած պարկէշտ դիտաւորութիւնները յայտնի են ինձ :

Այս վերջին ժամանակներս շատ սնուտի եւ մտացածին խօսքեր գրուեցան . բայց Նորին Վեհափառութեան վստահութիւնը եւ մեր երկրին բնականորէ բարութիւնը գործերը կը պահանջեն ի մենջ . ուստի պարզապէս կըսեմ ձեզ, Պառ. պիտի ճանաչէք զիս իմ գործքերովս , ինչպէս նաեւ եւ առիթ պիտի ունենամ դատելու զձեզ ըստ ձեր գործոց :

Քաջ կը ճանաչեմ ձեր կացութեան դժուարութիւնները մինչեւ ցայսօր , սակայն Հոռոգարիայի սահմանադրական կառավարութեան գործոց վիճակը՝ բոլորովին փոխուած ըլլալով ժամանակի մը համար , կարող պիտի ըլլաք այժմ ձեր պարտաւորութիւնները կատարելու իբրեւ խորհրդական եւ գործակալ հաւատարիմ առ Նորին Վեհափառութիւնը : Ամեն պարագայից մեջ կընտրէք կատարելալ վստահութեամբ առ իս դիմել քե՛ս խորհուրդ մը հարցնելու համար եւ քեզ հաջանք մի ընելու համար , քեզ որ եւ քեզ անոնք ամենքը որ կըցանկան գործակից ըլլալ ինձ իրենց անճանաչելի ծառայութեամբը առ ազգէ եւ առ ազգային հաստատութիւնները , ի բարօրութիւն մեր վեհապետին եւ հայրենեաց , ի պահպանութիւն մասնաւոր եւ ազգային օգուտի , վերջապէս ամեն այսպիսի զգացմունք ունեցողը կընան հաւատարիմ ըլլալ քեզ մարդասիրութեամբ պիտի ընդունիմ զիրենք եւ ուշադրութիւն պիտի մատուցանեմ իրենց օրինաւոր խնդրոյն :

Քաջայայտ եմ քեզ մեր հաստատուն կամեցողութեամբ , մեր պարկէշտ դիտաւորութիւններովը եւ մեր միաբան ջանքերը կարող պիտի ըլլամք , օգնութեամբ ազգին խոնհեմ մտին , մեր վեհապետին վստահութիւնը վերստին դարձնել հայրենեաց վերայ , եւ վերահաստատել հասարակաց բարեկարգութիւնը , որ տարիէ մը հետեւ խիստ աղետալի կերպիւ խախտուեցաւ ի վնաս բազմաթիւ օգուտի մասնաւորաց :

Յուսամ քեզ պիտի յաջողիմք , երբոր քաղաքական իշխանութիւնները խոնհեմաբար պատրաստեն այն ամեն կարգադրութիւնները որով մեր հայրենեաց օգուտները հաստատուն կերպիւ պիտի պահպանուին , պատգամաւորաց խորհրդանոցին գործակցութեամբ : Յուսամ նաեւ քեզ յայնժամ կարող պիտի ըլլամք վերստին մտնել գիւղատեղական ասպարեզին մեջ . որ շատ հաճելի է ինձ , եւ յորմէ ժամանակի մը համար հեռացայ իմ օգոստոսիս տիրոջս հրամանը ի գործ դնելու նպատակաւ եւ ի սեր հայրենեաց իմոց :

Մեր երկրին բարօրութիւնը միշտ կախում ունիք եւ կախում պիտի ունենայ միշտ ի հաւատարմութեան եւ ի վստահութեան , գործողութիւնները ունեցան եւ պիտի ունենան առ վեհափառ բազմաթիւ մեր :

Այնպիսով , ուրեմն , իրարու փոխիսակի օգնական ըլլալով , ձեռք բերել զգանկացեալ նպատակը , եւ այնպէս վարուիմք , որպէսզի մեր նախահարց չափաւորութեան եւ խոնհեմութեան ոգին , որուն վրայ կրտսամք լիցապարծեմային , ազգին ամեն կարգի եւ

ամեն աստիճանի անճանց մեջ հաստատուի . վասնզի այս կերպիւ միայն Նորին Վեհափառութեան դիտաւորութիւնները՝ սահմանադրական կառավարութեան մը նկատմամբ , կրնան ի գործ դրուիլ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽԵՍՏ ՕԳՏԱԿԱՐ ԼՈՒՐ ՄԻ

Մարտի 659 թուովը քանի մը տեղեկութիւններ տալով կալիթայի մէջ եղած հին կտակի մը վրայոք յօգուտ կորնախիջեանի Հայոց դպրոցաց , յաւելցուցինք թէ Նալբանդեանց յարգող պարոն Միքայէլն մօտերս գտնուած է ի կալիթա , ձեռք բերելու համար յիշեալ հրիտալը , որուն արժէքը գրեթէ 100 հազար ռուբլի կամ 10 հազար լիւաւսթէրլին է :

Կալիթայի մեր յարգող բարեկամը անցեալ ամսոյ 8ին գրած իւր նամակաւը , ուրախ սրտիւ կը ծանուցանէ մեզ թէ յիշեալ պարոն Նալբանդեանցն , որ անշուշտ իւր քովը ունեցած պիտի ըլլար հարկաւոր վկայական թղթերը այս գործոյն համար , յաջողութեւ ձեռք բերելու զիշեալ հրիտալը ի կառավարութեան Հեղեհաստանի : Նալբանդեանց պարոն Միքայէլն հոգ տնմբերի 8ին , այսինքն մեր բարեկամին նամակ գրած օրը մեկնելէ կալիթայէն Հայաստան վերադառնալու գիտաւորութեամբ :

Կըբարեմաղթեմք ի բոլոր սրտէ որ հանգուցեալ Միքայէլն իրիկոր աղային կտակին գործն եւս այսպիսի յաջող փառքան մի ունենայ , իւր տարակոյս չունիմք թէ մեր բարեմաղթութիւնը ի գործ պիտի դրուի շուտով , եթէ միաբանութեամբ եւ սիրով աշխատուի այս ազգային ամենակարեւոր կտակին վրայոք , որով յիշեալ ազգասէր հանգուցեալը 7-800 հազար ռուբլի պատրաստ գրամ նուիրած է ի գործի եւ Մանիսայի ազգային դպրոցաց եւ հիւանդանոցաց , ինչպէս որ լրագրոյս 659 թուովը համառօտիւ զուցած էմք :

Արշաւանք ընդդէմ Մեքսիքոյի :

Մեքսիքոյի տէրութիւնը , որ հիւսիսային Ամերիկայի մէջ կը յնայ , գրեթէ 8 միլիոն ժողովուրդէ բաղկացեալ հաւարակապետութիւն մըն է . եւ այս ժողովուրդեան կէսէն շատը բնիկ ամերիկացի է . Միւս կէսին երկու երրորդ մասը ձերմակ ու սև ծնողքէ սերեալ մարդիկ են եւ մեծոքսն ընդ ամենին ալ ձերմակ են :

Միւս երկրին մէջ գտնուող սպանիացի , անգլիացի եւ գաղղիացի հպատակները ժամանակէ մը ի վեր զանազան բռնութեանց եւ ոճրագործութեանց ենթակայ եղած են ի կողման Մեքսիքոյի : Իւր սեղանի կառավարութիւնը

իւր անհոգութեամբ եւ այս չարագործութեանց անտարբեր հանդիսատես գտնուելով՝ կերպիւմ կը քաջալերէ եղեռնագործ ցամ ժողովուրդը , որոնք շատ անգամ հրապարակներու մէջ բարձրածայն կը պողան , «մահ օտարականաց» :

Այսպիսի վտանգաւոր կացութեան մը ազատելու համար իրենց հպատակները եւ Մեքսիքոյի կառավարութեան անհոգութիւնը պատմելու համար , նմանապէս իրենց հպատակաց մինչև ցայսօր եղած փաստացի փոխադրեալ հանքիւր համար , Մեքսիկան , Մադրիլի եւ Սպանիան մօտերս համաձայնեցան եւ դաշնագրութիւն մի հաստատեցին մէջերին Մեքսիքոյի դեմ միաբանութեամբ արշաւանք մի ընելու : Իւրաքանչիւր տէրութեան ծովային զօրութեան եւ յուրիկելու զինուորաց թիւը պիտի համեմատուի ըստ թուոյ հպատակացին , զորս ունի Մեքսիքոյը :

Կը հաստատուի թէ Մադրիլի 3 հազար հոգի ստահմանաւ է այս արշաւանաց համար . Մեքսիկան 1200 հոգի եւ Սպանիան 5000 հոգի : Եւրոպացի զինուորներ են , որոցմէ զատ է ծովային զօրքը , որ պատերազմական նաւուց մէջ պիտի գտնուին :

Տրամալի սրտիւ կը ծանուցանեմք թէ Մեքսիկայի կառավարեան մեծարգոյ Վալուստ աղայն՝ որ անբուժելի հիւանդութեամբ մը վարակեալ կոտորածի համար , ամսոյս 10ին , այսինքն իւր հանդէսէն քանք մը օր քնեց , առ Լատուած փոխեցաւ ի հասակի գրեթէ 60 ամաց :

Մի ցաւալի մահը մեծ սուգի եւ արտաթիւ մէջ ձգեց հանգուցելոյն աղիւ ընտանիքը , ազգականները եւ բաղմթիւ բարեկամները ու ծանօթները , որոնք իրաւամբ կողքան այսպիսի բանիբուն , գործունեայ , եւ առաքինի անձի մը կորուստը , որ ազգային եւ ուրիշ պատուաւոր պաշտօններու մէջ շատ գտնուել է :

Որչափ ալ իրաւացի ըլլայ այս կորստեան վերայ դժգոհած արտաթիւներ , սակայն ոչ աւելաւ միտիթարութիւն է մեզ ամենեցուն , տեսնելով հանգուցելոյն բարեխիշատակ եւ բարեկիրթ զաւակները , որոց մէջ յատուկ նշանակութեան արժանի են մեծարգոյ կոտորածի եւ Յակոբ Էֆենտիները . որոնք Մարտիկոյի իրան ծառայութեան մէջ կը գտնուին եւ օր ըստ օրէ յառաջագիւլեւը վրայ են :

Հանգուցեալ կոտորածեան Վալուստ աղային յուրիկաւորութեան սգալի հանդէսը նոյն օրը երեկոյին հոգեւոր փառաւորութեամբ կատարուեցաւ :

Հրահանգութեան : Դէս եւս պատեհ տացի աղջկանց զատ առնուլ ձեռարկեստից :

«Աղջի հարկաւոր անօրէնութիւն ուսուցանել ըզմանկունս նաեւ ի լեզու Անգղիացեալ եւ Վաղղիացեալ , եւ զի մանկունք Հայոց ուսցին զմայր լեզու իւրեանց» :

Միսանի դպրոցն յուր ժամու առաւօտին , եւ աւարտի յերբորդ ժամու զինի միջօրէին բաց ի շաբաթ աւուրց , յոր աւարտեսցի ի 12 ժամուն :

Վարձ աշակերտաց եղիցի , որպէս ի ներքոյ օրական , բնակաւոր

Վասն միոյ աշակերտի 15 գիւլը 50 գիւլ . առ ա	
երկուց " 28 " 90 միսն : Տուեալ	
երկից " 40 " 130 " ի դպրոց	
չորից " 50 " 160 " ի միոյ անձնէ	

Իւրաքանչիւր բնակաւոր աշակերտ պարտի ինքնին հողալ զմահի՞մ զհանդերձարան եւ զսեղան լուսնման :

Եթէ հարկաւոր իցէ , հող տարցի պատրաստել զկառս եւ երկվար ի տանել զմանկունս ի դպրոց եւ անտի ի տուն , վճարմամբ առ ամիսն հինգ գիւլը գրամոյ յիւրաքանչիւրոյ : Եթէ ցանկալի իցէ , կարեն մանկունք առնուլ զկէսօրեայ ուսեստ իւրեանց ի դպրոցին հասուցանելով անձն իւր հինգ գիւլը առ ամիսն , եթէ ոչ՝ բերցեն զայն ի տանն :

(Չեւնագրեալ) Եւ Գ. Գաւապար :
" Ս. Գ. Զաւիլիս :
" Գ. Ե. Գաւապար :
Կառավարիչ Մանուկ Զարուկիւնեան օգնականներն :
(Մնացորդը յաջորդ բոլորն) :

Ընդ ինքեանս զլեռնադայ տարս զգետնուց , որք իբրեւ պահասեցին պարտին անմիջապէս հողալ ի ծնողաց կամ ի խնամակալուաց նոցա , որպէսզի այս կանոն հաստատուն պահեսցին՝ լինել միշտ մանկանց մաքուր եւ յստակ զգետնուր ըստ վայելութեան , նոյնպէս եւ յօգուտ իսկ առողջութեան նոցա :

- 1 Ըսուի վերաբերու , խա .
- 24 հատ շապիկ , կապիկ .
- 24 հատ վարտիկ , պէշաւ .
- 24 " բաշկոն , ջապիկ .
- 6 " վտակ , վապիկ .
- 24 " անձեռոցք , ալիւ .
- 6 " գունաւոր կուրակալ .
- 12 " երեսուրբի .
- 1 " զլիարկ վասն առօրեայ գործածութե .
- 1 " եւ վասն կիւրակից .
- 6 " վարտիկ զիշեւոյ , իշա .
- 6 " շապիկ զիշեւոյ .
- 2 " գունաւոր կամ չիթ վերաբերու զիշեւոյ
- 24 զոյգ գուլպայս , ձեւ .
- 2 " ձաւմանդ , գէլի .
- 2 հատ սուսն վասն լուղանալոյ .
- 1 հատ հայելի , 1 սանդուկ , 1 բրուլ :
- 18 . Ծախք զեղի , զսկորի , կօշիկ , թափի (Դժբ .) եւ հերահատութեան եղիցին յուսումնարանէն ,
- 19 . Վամբ հանելոյ զլեռնաւոր աշակերտս ի դպրոցէն պարտի միով ամսով յառաջ բերել ի ծանօթութիւն կառավարչացն գրով :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ • 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

Կայսերական հրովարտական, որ 'ի 10 ամսոյս, վսեմափայլ Պոլսոյ փաշան Սեփ-Լապարգոս անուանեցաւ փոխանակ Վալի փաշային, որուն արտաքին գործոց պաշտօնը յանձնուեցաւ:

Օսմանեան շրջաշարժ ֆեֆաթ մը անմիջապէս յուղարկուեցաւ 'ի Պէրուլթ, որպէսզի նորընտիր Սեփ-Լապարգոսը նոյն շրջանաւոր ճամբայ ելլէ Կոստանդնուպօլիս դարձ:

Երգարութեան Բարձրագոյն ժողովոյն նախագահ Բիսմիլ փաշան, օգոստոսիս Սուլթանին հրամանացը համեմատ, Սեփ-Լապարգոսի պաշտօնը փոխանորդութեամբ պիտի վարէ մինչև Պոլսոյ փաշային Պէրուլթէն գալը:

Նշատուրի նախորդ Սիւլէյմ Էփենդի-Բէրիմ փաշան ոստիկանութեան (բոլիցիա) տեսուչ անուանեցաւ Սեփ-Լապարգոսի փաշային տեղը:

Վեհափառ Սուլթանին առաջին խորհրդոյ քարտուղար Հաքիբ պէյը՝ Սեփ-Լապարգոսին խորհրդական (Սիւլթէշար) անուանեցաւ:

Բարեպաշտական հաստատութեանց (էվթաֆ) տեսուչ Սիւլթալ Էֆենդի եկամտից պաշտօնեայ կարգեցաւ փոխանակ Թեփիքի պէյին, որ տէրութեան բարձրագոյն ժողովոյն անդամ անուանեցաւ:

Բարեպաշտական հաստատութեանց տեսուչները Միսթիք Էֆենդի եֆենդիին յանձնուեցաւ:

Օսմանեան հեռագրութեանց երկրորդ տեսուչ Միսթիք Էֆենդիին այս պաշտօնարանին ընդհանուր տեսուչ կարգեցաւ փոխանակ Սիւլթալ Էֆենդիին:

Սեփ-Լապարգոսի կառավարութեան պաշտօնը Սեփ փաշային յանձնուեցաւ, և Պոլսոյ քաղաքական ժողովոյն անդամ Թափիքի աղան Պոլսոյ կառավարիչ անուանեցաւ:

Սեփ-Լապարգոսի յուղարկուած գալմէներուն հաշուին համար, մինչև 'ի 10 ամսոյս Կոստանդնուպօլիս եկած մետաղեայ պատրաստ դրամոց գումարը 96 հազար 250 օսմանեան լիւայի հասած է, կըսէ Բարիք Գիլիս լրագրողը:

Սեփ-Լապարգոսի կըծանուցանեն ժարիզէն, Թեփիքի Գիլիսի իրամանոյը յանձնառու եղած է տպագրութեան այն դրամաթղթոց, որոնք մարտ ամսէն սկսեալ, շրջաբերութեան մէջ պիտի գրուին օսմանեան նահանգաց մէջ:

Օսմանեան լիւան՝ գալմէով մինչև 226 դուլուլի բարձրացաւ:

Շտապով նոր գետնային մօսի Տիւ Պուս ամսոյս 14ին պատիւ ունեցաւ օգոստոսիս Սուլթանին ներկայանալու, իւր վեհապետին յանձնարարական ինքնադիր նամակը մատուցանելու համար 'ի մօսին իւր գետնային պաշտօնին:

Սուլթան Տէլա Սեփ Էփենդի, որ խալիֆ Թալատին կողմանէ օսմանեան կայսեր գահակալութիւնը շնորհաւորելու եկած էր, զինի ընդունելոյ վեհափառ Սուլթանէն Սեփ-Էփենդի կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը, մեկնեցաւ 'ի մայրաքաղաքէս Կոստանդնուպօլիս վերադառնալու համար:

Վաղղոյ նոր գետնային մօսի տը Սուլթանի մարքեզը ամսոյս 3ին Սեփ Էփենդի զաղղիական շրջաշարժ գործընթացով հասաւ 'ի մայրաքաղաք, ուր իւր բարձր պաշտօնին արժանաւոր պատուով ընդունուեցաւ: Սուլթան Սեփ-Էփենդի 'իւր պաշտօնական այցելութիւնները Բարձրագոյն Գրան ընելէ ետեւ, անցեալ շրջաշարժի օրը պատիւ ունեցաւ Սուլթան Սեփ-Էփենդիին ներկայանալու, որ իւր սովորական մարդասիրութեամբ և բազում յարգանք ընկալաւ Սեփ-Էփենդի կայսեր երեսփոխանը:

Օգոստոսիս Սուլթանը հաճեցաւ Սեփ-Էփենդի կարգին երկրորդ աստիճանի շքանշանը շնորհելու խալիֆ տէրութեան գետնային մօսի Չեքրուլթին:

Սեփ-Էփենդի օրագրին ամսոյս 11-23 թուոյն մէջ հետեւեալ գէպը կըկարդաւ:

Պաշտօնի նահանգին մէջ, Տիւրքիէ սահմանին Տալիք քաղաքը պատմութիւն մի պատահեցաւ ընկալալ մէկ մասին կողմանէ ընդգէմ Տալիք պէյ գալմադաւան: Այս պաշտօնակալը կողմէ անվճար մնացած հարկերը առնուլ, բոլոր հարկատուները աւոր գրուիւ կարեցին:

Սեփ-Էփենդի զործ շոյտ պատժոյ մի արժանի էր՝ ուստի Պաշտօնի բերդապահ զօրքերէն որսորդ զին:

Սուրբ գունդ մի և զարթեցէր, հրամանատարութեամբ Տէպիլ փաշային հասան 'ի Տալիք, որուն գլխաւորները 'ի ժողով հրաւիրուելով՝ յիշեալ փաշան հրաման ըրաւ որ իւր ձեռքը յանձնեն զյայտնողները: Փաշային ազգու և զօրաւոր ընթացքը առնէ կերպ գլխաւորութիւնը մնողու ընելով, միայն հրամանները անոր յանձնուեցան, զորս անմիջապէս գլխաւոր տուաւ:

ՔԱՆԱԿԱՆ ՄԱՐԿԱՆԱԿԱՆ
Զմիռնիա, 18 Նոյեմբերի:

Բարձրապատիւ Ֆուատ փաշային բանակի օգնականներէն Բեռն-Պէյ եւ Հանան-Պէյ գնդապետները անցեալ շաբթու Պէրուլթէն գալով շարունակեցին իրենց ճանապարհորդութիւնը Կ. Պօլիս երթալու յատուկ պաշտօնին մը 'ի կողմանէ Ֆուատ փաշային:

Ջիւրլաւութեան հանդէսը, զոր ծանուցած էինք մեր նախընթաց քուլը, ամսոյս 8ին եւ 9ին օրերը պատուական օրով մը կատարուեցաւ 'ի ներկայութեան շատ երեսէի անձնակազմի, բազմաթիւ ժողովրդեան: Ջիւրլաւութեան առաջինը, որ յաջորդ գտնուեցաւ, ծիսակարգն էր մըն էր, որուն անմիջապէս վճարուեցաւ իրեն յատկացեալ վարձատրութիւնը:

Քաղաքի Անգղիացի ուսումնականները՝ Բանաւիւրիս եւ Գիւնիսիս հաստատութիւն ձմեռնային անուամբ ընկերութիւն մի կազմեցին, որուն նախագահն է միստր Հայո Բէքը: Այս ընկերութեան ընթացքաւոր հինգ շաբթի փառաւոր հանգիսի բացուեցաւ 'ի ներկայութեան գրեթէ 200 անձանց, եւ միստր Բէքը՝ նախագահը պատուական ատենախօսութիւն մի քրա՝ այս ուսումնական հաստատութեան ծագելու օգնութեք յառաջ բերելով: Միստր Լօկի, որ Անգղիոյ օրինակ 'ի Կալատոսի փոխանորդ է Իգմիլի մէջ, նմանապէս միստր ձեմա Ուիլի, միստր Մարքիս Բիլլիք եւ վերապատուելի միստր Բուլ մի եւ նոյն մտօք ատենախօսութիւններ քրին:

Կատանդոնալիսի խիստ ցաւալի լուր մը կուտան մեզ: Մեծապատիւ Փիլիպիէն Նշան աղան, որ ժամանակէ մը 'ի վեր հիւանդ էր միշտ, ամսոյս 9ին իւր մահկանացու ընթացքը կնքէր 'ի հասակի 41 ամաց, մեծ սուգի եւ տխրութեան մէջ ձգելով յիշեալ մայրաքաղաքին Հայոց ազգը, որուն գլխաւոր ամիրաներէն մեկն էր:

Մալիսիս նոյեմբերի 8 քուլոյն մէջ նետեալ ազգային լուրը կըկարդամք:

Բարձրագոյն Գրան կազմած ազգային յանձնաժողովին որոշմամբ՝ Նիկիոմիդիոյ առաջնորդ գերապատիւ տէր Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսը Կոստանդնուպօլսոյ պատրիարքական տեղապահ անուանեցաւ:

Պոլսոյն նոյեմբերի 2 ամսաբառով կըգրեն: Վերջապէս երկէ հասաւ 'ի քաղաք Պօլսոյ նախորդ պատրիարք եւ մեր վիճակին սեպհական առաջնորդ տէր Գեորգ սրբազան արքեպիսկոպոսը, որուն գալտեանց անհամբերութեամբ կըսպասուէր: Նորին Սրբազանութիւնը բազում սիրով եւ ցնծութեամբ ընդունուեցաւ քաղաքի հայկազգի հասարակութեան:

Այս կըլուսայ քէ յետ այսորիկ ազգային գործերը, որ ժամանակէ մը 'ի վեր 'ի Կալս մնացեր են, արժանաւոր խնամօք պիտի կարգադրուին միաբանութեամբ երեսիեաց Ազգիս:

ԾԱՆՈԹԱՆԻՄ
ԴԵՐՈՐԴԻՐ

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵՂՈՒԻ
Աշխատասիրեաց պատուելի պարոն Ստեփան Պ. Պօղոս Փափագեան:

Ներքոյ ապագային իրենց անհրաժեշտ 'ի հեղինակէն:

Ի Կոստանդնուպօլիս, 'ի տպարանի պարոն Զովհաննու Սիւլթանիսեան 1861:

Հասցէն որ այս համառօտ քերականութիւնը, որ լեւալ 96 էրէսէ բաշխուեալ է 'ի իւր մէջ ամբողջութեան հայերէն լեւալ հարաւոր իննիւրը, իրով պիտի ընդունուի ազգային քաղաքացի աշխատեցէն: Վստիչ անշուշտ շնորհ 'ի յաջողութեամբ անցնելու համար՝ երբ քաղաքի հեղինակը անէ ջանք 'ի գործը լրացնելու համար: Դժբախտ 'ի իւր շնորհ 'ի իւր այս երկարութիւնը:

ԱՃԻՐՈՎ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ
ՅԱՅՈՒ լիցի հասարակութեանք քէ ներկայ ամսոյս

նոյեմբերի 23ին հինգշաբթի օրը հիշտ կեսօրին՝ Սիւնաօղլու խանին դուռը անդրով (մեզարը) պիտի ծախուի քաղաքէն երկու պատուական խան, որոնք քաղաքի ամրոցներուն (քալիայի) դիմացը շինուած են: Այս խաներուն մեկուն մէջ հինգ մերթանոց եւ միւսոյն մէջ 15 մերթանոց կան: Ով որ կուգէ, կրնայ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալ մօսիս Միլի Ջալիլէն այս անգարծ ստացուածոց վրայօր:

ՊԱՇԱՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Հուլիսի Գեղահարկով: Ինչու համար հիւանդութիւնները ազատութիւն կուտեն:

Վստիչ փոխանակ անոնց պատճառը ուղարկութիւնը հաստատուելու, անոնց արգիւնը կըզնւենը և փոխանակ ուղարկուելու արմատը ջնջելու, միայն հետեւութեանց հոգ կըտան: Նիմք և Հոլոուէյի գեղահարկը ներգործութիւնը կատարելապէս այս գրութեան հաշուակ կըկարգէ: Այսինքն մարմնոյն գաղտնի գործարարներէն և արեան շրջաբերութիւնէն կարողութեան անտարբեր և վստասկար նիւթերը, որոնք բարձրագոյն շաւր, ջերմ, թուլութիւն և ֆիզիկական նուազում կըպատճառեն: և այս կերպիւ հիւանդութեանց աղբիւրը ջնջուելով, անոնց հետեւութիւններն ալ անհետնալ կըլլան: Սուրբազան գեղերը ժամանակաւոր ազգայնութիւն մը միայն կը պատճառեն հիւանդութիւն, իսկ այս գեղահարկը, ընդհանրապէս յարմարող անտի կըլինեն գիւնարկութիւնը:

Վատառողջութիւնը սովորաբար յառաջ կուգայ թայի անհարգութիւններէ: Որոնք սրտին գործողութիւնը կըկարգեն և մեր կենդանական բոլոր կարգը ամենը մէկտեղ կըպահեն: Արդ՝ այս պատճառով գեղահարկը ջնջելու գործընթացը (սիւլթէշար) կըկարգաւորուեն Թէ և աւրուած լլայ, և առողջութիւնը և միտքը կըզարգանան այնպիսի դէպքերու մէջ ուր միւս ամէն գեղերը բան մը չեն կրնան ընել:

Ինչու հիւանդութիւն և մաղձ:

Էրդի (գառա ձիւր) հիւանդութիւնները և մաղձը շատ անգամ ամենաառաջին ցաւեր կըպատճառեն: Որչափ անձինք արգիւն այս ցաւ ով վատացեալ ըլլալով, չեն գիտեր բժշկուելու միջոցները, որոնք իրենց մօտը կըգտնուին: Եթէ այս գեղահարկէն քանի մը հատը առնուել ըլլային, ինչպէս որ նշանակուած է իւրաքանչիւր ծանուցագրին մէջ, շուտով պիտի աղտոտուին իրենց ցաւերէն: Հիւանդութիւններէն շատերը, որոնք երկուսկայ և մարդոյս մարմինը, կրնան թիւ ժամանակաւոր մէջ ջնջուիլ՝ այս գեղահարկը գործածելով: Ինչպէս որ ապագայ ցուցուեցաւ բազմաթիւ օրինակներով:

Վատագուր ժամանակ:

Եթէ կոտորէ հոգ չընեն լոտ ժամանակին դարման տանելու այն ժամանակ և վստասկար հիւանդութիւնները երբոր անոնց ընթացքը գաղաւթ է, իրենց առողջութիւնը և կրնայ իսկ առողջութիւնը կըբաշխուի իրենց հեղինակէն: Այս ամէն փոխադարձ անտարբեր հաստատուն դարմանը Հոլոուէյի գեղահարկէն է և այս գեղովամով կոտորէ կրնան իրենց վատագուր ժամանակը (տօք քրիթիք) ապահովութեամբ անցնել և իրենց առողջութիւնը վնասել: Այս գեղահարկը օգտակար են նաեւ խանային քրտերեալ ամէն հիւանդութեանց և խոլարկութեանց որ կըպատճառեն կոտորուել հասակին մէջ:

Չղացաւութիւն և տխրամտութիւն:

Հազարաւոր անձինք զոհ կըլլան այս տեսակ սեւամտութեան քրտերեալ, որ անոնց առջև առջև հրէշ մը ձեւ կուտու, և ինչ գիտեր իրենց ցաւերը Թէթիքից եւ հարկաւոր դարմանը, այն ինչ պայտի գեղահարկը մէջ Հոլոուէյի գեղահարկը շատ արագ 'ի մեծ ներգործութիւններ ունեցան: Իսկ շարունակ գործածութիւնը այս պատճառով գեղահարկի հարկաւոր գեղահարկէն 'ի կրտուրու, իսկոյն կըբժշկէ տանեալները գեղահարկը 'ի իրենց և հիւանդ լլայ: Բեղիկի ջրոյն գրով Թիւրք (սիւլթէշար) կըհանգարտի և հիւանդը քարձալ իր առողջութիւնը կըստանալու: Այս գեղահարկը յատկապէս խիստ օգտակար են վստասկարային հիւանդութեանց:

Ինչհատկան ջերմը (ֆիլիք Էնթերմիթանթ): Հոլոուէյից Լուլիս (ամթմ): Մաղձային ջերմը (ֆիլիք Էնթերմիթանթ): Խիթ (քրիթ): Ցաւը որովայնի: Թուլութիւն և նուազում ուժոյ: Օձիկ (Էրանիք): Կանանց ամսական օրինաց անհարգութիւնը: Ուսուցաւութիւն (նիգրիս): Գլխացաւ: Թիւրք: Բորբոքում: Գաղտնի (սարլը): Երկարամտութեան Թիւրք: Տեւատեւութիւն (մայալը): Յօգաւանութիւն (Էնթերմիթանթ): Միզարկութիւն: Վարանդի ցաւ և քար կամ խիճ միզանոցի: Ուռնոյ (Էնթերմիթանթ): Կեղք (Էնթերմիթանթ): Ամէն տեսակ օրերը (սոլոլլանթ): Արողիտեան ակտերը: Այս գեղահարկը, որ կը շնչուին զանազան գտնուելու անձնական վերակացութեամբ, անոր ընդհանուր գործարարաց մէջ կըծախուին 'ի Լիւան Սեփ-Էփենդի Թալ Թիւ 244: և 'ի Սեփ-Էփենդի Միլիսեան Լիւ թալ Թիւ 80: Իսկ ուրիշ երկրներէ, իւր գործարարաց քով կըստանան: օրաց տանները հետեւեալներն են: Իգլիք Բար Է Զիւլիք, և մօտիկ Բար Է Զիւլիք, որ քաղաքի արեւմտ անուն գեղահարկաւոր խանութիւններն են: Կ. Պօլսոյ Ա. Վիթմիս և Փ. Տեղաւորաւ: Ա. անդրիս: Փ. Բեքրիք, Խոսիլի Կոլարտի, Բիւս կըլին Զ. Սիլիքովի, Մալթա Է. Միլիք, Կոլարտի Էնթերմիթանթ: